

Oktatási rendszer és a foglalkoztatottság kapcsolata a visegrádi országokban

Dr. Medve András

Óbudai Egyetem, medve@bmf.hu

Magyarország oktatási rendszerét számos bíráló érte és érte a hazai és a nemzetközi kutatók, szakértők, valamint a munkaadók oldaláról. A bírálatok nagy része a rendszer struktúráját érte, miszerint régen eltolódott az arány a „fehér és kékgallérosok” között, továbbá a rendszer a jelenlegi struktúrájában nem képes hozzájárulni az ország versenyképességéhez, a gazdaság „újraindításához” és a növekedéshez (Csiszárík-Kocsir, 2008). Az oktatási rendszer kimenetét a tudás oldaláról is kritikák érik, amit a nemzetközi vizsgálatok (PISA, TIMMS) eredményei alapján fogalmazzak meg. A jövő egyik legnagyobb kihívása, ezen problémák megoldása és leküzdése, amit már nemcsak a szakma, de a közgazdász szakma neves képviselői is kiemelnek. A tanulmány célja, hogy bemutassa a visegrádi országokban a foglalkoztatás helyzetét a foglalkoztatottak iskolai végzettségének függvényében, rávilágítva a hazai munkaerőpiac jellemző vonásaira a jövőbeni átalakítások lehetséges irányaira.

Kulcsszavak: oktatási rendszer, foglalkoztatás, aktivitás

Az aktivitás és a foglalkoztatás

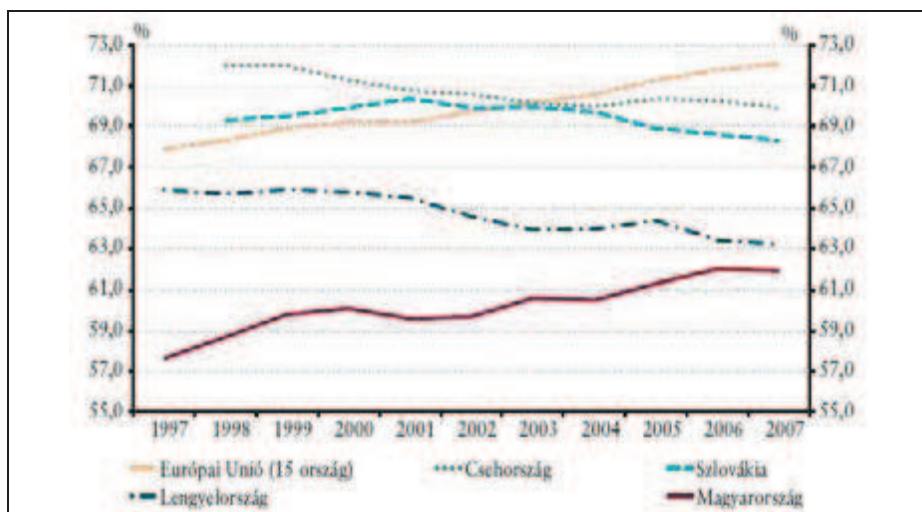
Az oktatási rendszer kimenete és az általa közvetített tudásanyag mellett még súlyos és nem újkeletű problémák vannak a munkakínálattal is, ami az előbbiekben röviden ismertetett indokok miatt nem is meglepő. A nem megfelelő tudásbázis, a szociális ellátó rendszer negatív ösztönzői mellett a hazai munkavállalók aktivitása is említést érdemel. Egy ország lakosságát a hagyományos makroökonómiai csoportosítás két részre bontja, az egyik csoportba a munkaképesek, a másikba a munkaerőforráson kívüliek tartoznak. Az előző csoportba tartozó lakosok további két csoportot képeznek, a gazdaságilag aktívák, valamint az inaktívák csoportját. Nemzetközi összehasonlítás alapján elmondható, hogy Magyarországon kiemelkedően alacsony azon munkaképes lakosok aránya, akik hajlandók és képesek munkát vállalni, tehát akik az aktívák csoportjába tartoznak, aminek a fő oka az, hogy a munkaképes lakosság nagy része a munkapiacra be sem lépett, vagy ideje korán kilépett onnan. A visegrádi országokhoz képest a magyar aktivitási ráta a vizsgált tíz év átlagában emelkedett, azonban az 2007-ben még mindig csak 62% -os szinten állt, szemben az uniós

Medve A.

Oktatási rendszer és Foglalkoztatottság kapcsolata a visegrádi országokban

átlaggal ami 72%. A magyar aktivitási ráta azonban nemcsak az uniós átlaghoz képest mutat jellemző lemaradást, hanem a környező visegrádi országokhoz képest is. Kétségteljes pozitívuma hazánkban a javuló tendencia, amit a vizsgált országok viszonylatában egyedül csak hazánk volt képes felmutatni, szemben a szlovák, a lengyel és a cseh ráta kismértékű csökkenésével. Azonban ha ehhez figyelembe vesszük az a szintet, ahonnan a környező országok csökkentek, akkor a problémák és a kritikák azonnal táptalajra lelnek.

A szokásos napi adatközlések elsősorban a munkanélküliség mértékével jellemzik a munkapiac aktuális állapotát, ami a fentiek alapján nem minden esetben szerencsés. A gazdasági világválság begyűrűzéséig az ezredforduló környékén a munkanélküliségi ráta nem mutatott kiugró értéket az Európai Unió és a környező országok átlagában sem. A viszonylag kedvezőnek mondható munkanélküliségi adatok mellett azonban a munkapiac mélyén súlyos problémák húzódtak meg mindvégig, amit az aktivitási ráta lent ismertetett ábrája egyértelműen igazol.

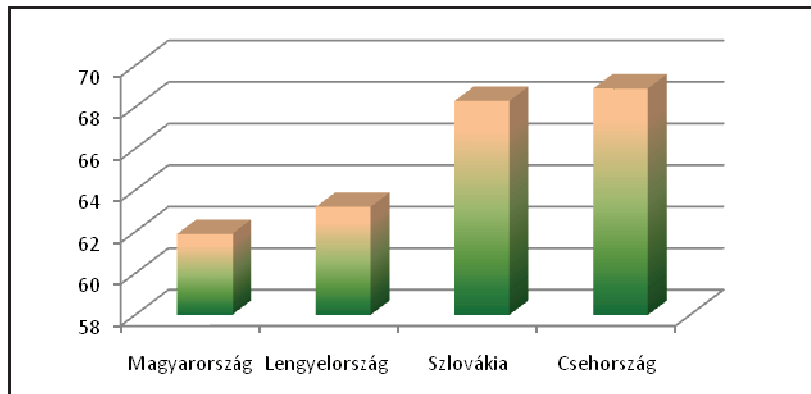
1. ábra

Az aktivitási ráta alakulása hazánkban és a visegrádi országokban 1997-2007 között

Forrás: Kátay az Eurostat adatai alapján, 2009., 9. old.

A hazai aktivitási ráta az utolsó vizsgált évben a vizsgált országok körében egyértelműen az utolsó helyre sorolja hazánkat, értékünket csak Málta és Törökország képes felülmúlni. Az inaktivitás egyik legjellemzőbb oka a hazánkban az elmúlt években szinte „divattá” vált hosszú képzési idő. A munkaképes fiatalok nagy aránya az alsó és a középfokú tanulmányait befejezve további képzési szintekbe lép, ami miatt még hosszú időre kimaradnak a munkapiacról. A hosszú képzési idő miatt a munkaképes lakosság közel 13%-a maradt távol a munkapiacról. Ez az érték az EU átlagában mindösszesen 9% körüli. A másik jellemző aktivitást csökkentő tétel a nyugdíjasok csoportja.

Magyarországon az inaktivitást e tényező 10%-ban, míg uniós viszonylatban csak 6%-ban magyarázza. További inaktivitási szintet növelő tényező a betegség és a rokkantása, melynek aránya az inaktivitás szempontjából hazánkban 6%, míg az EU átlag tekintetében ez csak 3%-ost értéket jelent.

2. ábra

Az aktivitása ráta alakulása 2007-ben a visegrádi országokban

Forrás: Kátay az Eurostat adatai alapján, 2009.

Az aktivitási rátában tapasztalható lemaradásunkat alapvetően négy, az átlagnál magasabb értékkel bíró lakosságcsoport magyarázza. Magyarországon kiemelkedően magas az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők, az oktatási rendszer valamely szintjén tanulók, a nyugdíjkorhatárhoz közelítő munkavállalók, és a potenciális szülőképes korú munkavállalók aránya.

Az EU átlagához képest a lemaradást alapvetően négy csoport az alábbiak szerint okozza (Portfólio.hu, 2009):

- az alacsony végzettségűek, mely csoport hazánkban a legnagyobb mértékben magyarázza az inaktivitást,
- a nyugdíjkorhatárhoz közeleiek, ahol Magyarország és Lengyelország rendelkezik a legnagyobb értékkel (az utóbbi kismértékben megelőzi hazánkat),
- a tanulók arányának tekintetében hazánk mellett Csehország rendelkezik még hasonló aránnyal, azonban hazánké az egyértelmű elsőbbség, valamint
- a potenciális kismamák aránya is hazánkban a legmagasabb.

Medve A.

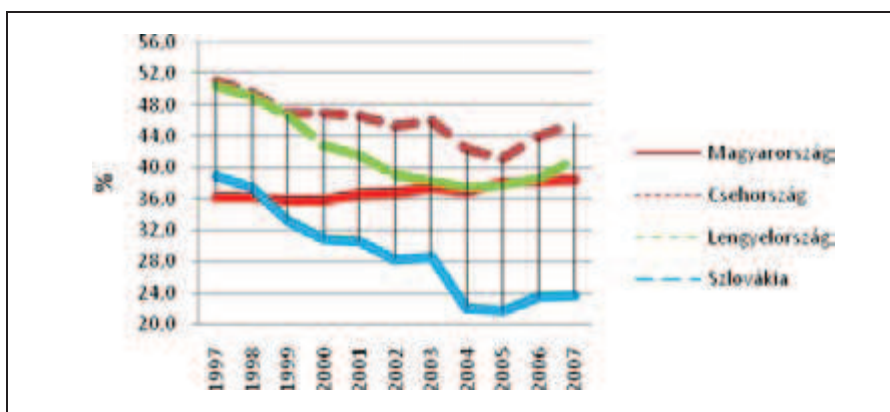
Oktatási rendszer és Foglalkoztatottság kapcsolata a visegrádi országokban

A foglalkoztatottság és az iskolai végzettség összefüggése

A hazai munkaerőpiacot erőteljesen érintette a világgazdasági válság, melynek egyik leginkább érezhető hatása a gazdaság növekedési ütemének visszaesésében és a munkaerőpiac leépülésében ragadható meg. A hazai munkaerőpiac szerkezete 2008 előtt sem volt olyan, hogy képes lett volna az alacsony végzettséggel bíró munkavállalókat foglalkoztatni. A rendszerváltás utáni foglalkoztatási sokkot a munkaerőpiac máig sem heverte ki, vagyis a nagyüzemek és gyárak leépülésével sem javult nagy mértékben az alacsony végzettséggel bírók foglalkoztatásának helyzete, ami miatt ezen réteg esetén a munkanélküliség is.

Az alacsony végzettséggel bírók aránya azonban az Európai Unió fejlettebb tagállamaiban sem kevés, s társaságokban több, mint hazánkban, illetve a visegrádi országokban. A visegrádi országok – köztük hazánk is – az oktatási rendszer által igyekeznek a fiatalokat minél tovább a képzésben tartani, melyben segítségére van a szakmunkásképzés. Azonban ennek ellenére a vizsgált négy ország közül hazánkban a legmagasabb a nyolc osztállyal rendelkező potenciális munkavállalók aránya.

Az alacsony végzettségű foglalkoztatási aránya az elmúlt években – a fentiekben leírtak ellenére – az elmúlt évek alapján kismértékű javulást mutat. Míg 1997-ben a teljes alacsony végzettséggel bíró lakosság arányában mért foglalkoztatási ráta mindössze 36% volt (mely a visegrádi országok átlagában a legalacsonyabb értéket jelentette), addig ez 10 év után 2,5% ponttal javult, így 2007-ben 38,5%-os értéket mutatott. A visegrádi országok tekintetében ez az arány Csehországban (45,7%) és Lengyelországban (41%) is magasabb. Érdekes azonban, hogy a vizsgált országcsoport tekintetében egyedül hazánk volt képes javítani az alacsony végzettségűek foglalkoztatási helyzetén.

3. ábra

A 25-64 éves alacsony végzettséggel rendelkező foglalkoztatottak a teljes alacsony végzettségű 25-64 éves lakosság százalékában

Forrás: Education at a Glance, 2009 alapján saját szerkesztés

Az alacsony végzettséggel bírók foglalkoztatási helyzetének enyhe javulása ellenére hazánkban a vizsgált tíz év alatt megnövekedett a szegmens esetén a munkanélküliségi ráta, 1997-hez képest 3,4% pontos növekedést mutatva. Ezen érték azonban a legalacsonyabb értéknek számít a visegrádi országok viszonylatában. Szlovákia esetén a szakképzetlen munkavállalók munkanélküliségi rátája a vizsgált évek alatt csaknem megduplázódott. A legkisebb növekedést a mutató tekintetében Lengyelország érte el, ahol az ugrás még a két százalékpontot sem érte el, így a ráta értéke viszonylag stabilnak mondható.

	1997	2000	2003	2004	2005	2006	2007
Csehország	12,1	19,3	18,3	23,0	24,4	22,3	19,1
Magyarország	12,6	9,9	10,6	10,8	12,4	14,8	16,0
Lengyelország	13,8	20,6	25,9	27,8	27,1	21,5	15,5
Szlovákia	22,4	36,3	44,9	47,7	49,2	44,0	41,3

1. táblázat

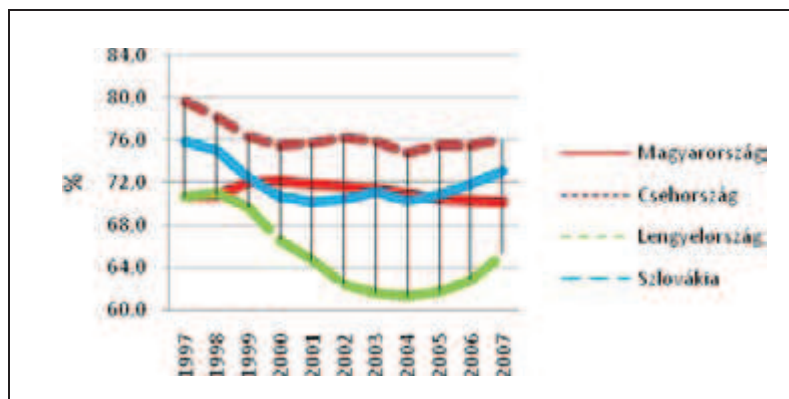
A 25-64 éves alacsony végzettséggel rendelkezők munkanélküliségi rátája a teljes alacsony végzettségű 25-64 éves lakosság százalékában

Forrás: Education at a Glance, 2009.

A középfokú végzettségű munkavállalók esetében már árnyaltabb képet kapunk az adatok vizsgálta alapján. A foglalkoztatottak aránya stabilabbnak és jóval magasabbnak mondható, mint az tapasztalható volt az alacsony végzettségűek esetében. Hazánk esetében a vizsgált tíz év tekintetében csekély mértékű, azaz mindössze fél százalékpontos csökkenés látható, mely az országok viszonylatában a legalacsonyabb. A középfokú végzettségűek esetében a foglalkoztatási arány a teljes középfokú végzettséggel bíró lakosságszám tekintetében még így is 70% feletti. Lengyelország adatait vizsgálva megállapítható, hogy ott a legalacsonyabb a szegmens foglalkoztatottsági aránya, és egyben Lengyelország az, mely a legnagyobb csökkenést mutatta. Északi szomszédjaink (Csehország és Szlovákia) a nagyobb mértékű csökkenés ellenére még így is magasabb foglalkoztatási aránnyal bír, mint hazánk, vagy akár Lengyelország.

Medve A.

Oktatási rendszer és Foglalkoztatottság kapcsolata a visegrádi országokban

4. ábra

A 25-64 éves középfokú végzettséggel rendelkező foglalkoztatottak a teljes középfokú végzettségű 25-64 éves lakosság százalékában

Forrás: Education at a Glance, 2009 alapján saját szerkesztés

A munkanélküliek arányát vizsgálva hasonlóképpen kedvezőbb a kép, mint az alapfokú végzettségük esetében. A 2000-es évek adatai alapján mind a négy ország esetében látható a ráta értékének a csökkenése, ami a betelepülő, elsősorban középfokú végzettséget igénylő multi- és transznacionális vállalatok által támasztott munkaerő keresletnek tudható be. A mutató értéke Csehország esetében a legkedvezőbb, ezt követi a magyar érték.

	1997	2000	2003	2004	2005	2006	2007
Csehország	3,4	6,7	6,0	6,4	6,2	5,5	4,3
Magyarország	6,9	5,3	4,8	5,0	6,0	6,1	5,9
Lengyelország	9,9	13,9	17,8	17,4	16,6	12,7	8,7
Szlovákia	8,5	14,3	13,5	14,6	12,7	10,0	8,5

2. táblázat

A 25-64 éves középfokú végzettséggel rendelkező munkanélküliségi rátája a teljes középfokú végzettségű 25-64 éves lakosság százalékában

Forrás: Education at a Glance, 2009.

A felsőfokú iskolai végzettséggel bíró munkavállalók mutatják a legkedvezőbb képet a foglalkoztatási adatok alapján, mivel a foglalkoztatottak aránya minden vizsgált ország esetében meghaladja a 80%-ot. A legkisebb értékkel hazánk "dicsekedhet", mivel a legalacsonyabb értékről indulva kismértékű növekedés után a 2000-es évek közepén 2007-re ismét a legalacsonyabb értéket sikerült felmutatnunk. A kilencvenes évek végén minden visegrádi országban csökkent az arány, szemben hazánkkal, ahol kismértékben ugyan, de megindult a szegmens foglalkoztatásának növekedése. Azonban ez a növekedés 2005-ben megtorpant és ismét csökkenő tendenciát mutatott a ráta. Ebben az időpontban Lengyelország addig csökkenő rátája viszont növekedni kezdett, megelőzve az elért értékkel

házákat. Csehország és Szlovákia viszont 2007-ben is 85%-os értéket tudott felmutatni, ami 5% ponttal kevesebb a hazai értéknél, ám esetükben a csökkenés közel 4-5% pontot jelentett.

5. ábra

A 25-64 éves felsőfokú végzettséggel rendelkező foglalkoztatottak a teljes felsőfokú végzettségű 25-64 éves lakosság százalékában

Forrás: Education at a Glance, 2009 alapján saját szerkesztés

A munkanélküliségi ráta a felsőfokú végzettségűeket tekintve a legalacsonyabb, azonban az elmúlt évek értékei alapján kismértékű növekedést mutat. A legkedvezőbb értékkel ismét Csehország bír, a foglalkoztatási adatok függvényében. Hazánkban is kismértékű a ráta, azonban Csehországban és Szlovákiában az értékek minden évben magasabbak, a nagyobb foglalkoztatási arány ellenére. Hazánkban a felsőfokú végzettségű munkanélküliek aránya 2005-től mutat növekedést, ami a felsőoktatás expanziójának is betudható. Lengyelországban – hazánkkal párhuzamosan – azonban csökkenés tapasztalható, a munkalehetőségek növekedése alapján.

	1997	2000	2003	2004	2005	2006	2007
Csehország	1,2	2,5	2,0	2,0	2,0	2,2	1,5
Magyarország	1,7	1,3	1,4	1,9	2,3	2,2	2,6
Lengyelország	2,1	4,3	6,6	6,2	6,2	5,0	3,8
Szlovákia	2,8	4,6	3,7	4,8	4,4	2,6	3,3

3. táblázat

A 25-64 éves felsőfokú végzettséggel rendelkezők munkanélküliségi rátája a teljes felsőfokú végzettségű 25-64 éves lakosság százalékában

Forrás: Education at a Glance, 2009.

Medve A.

Oktatási rendszer és Foglalkoztatottság kapcsolata a visegrádi országokban

Következtetések

A fenti adatok alapján elmondható, hogy a munkanélküliség és a foglalkoztatás arányát nagymértékben befolyásolja a jól megválasztott iskolatípus. Az arányok elemzése után azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni a kormányzat szerepét, mely az oktatásirányító tevékenysége alapján képes az arányokat befolyásolni, és javítani a munkavállalók képzettségének emelése által a foglalkoztatási viszonyokon. Kétségtelen, a legnagyobb befektetést a az állam oldaláról az alapfokú oktatás jelenti (Csiszárík-Kocsir – Medve, 2009), mivel e szint feladata az ismeretek megszilárdítása és elmélyítése, melyekre a további szintek építhetnek. Elmondható, hogy Magyarország a ráfordításait illetően nem marad alul a Európai Unió, illetve az OECD viszonylatában, azonban az oktatási rendszer outputja iránt mégis megfelelő kereslet a a hatékonysági problémákra visszavezetően. A visegrádi országok tekintetében azonban megállapítható, hogy ott a feladat finanszírozása elsősorban állami kézből történik, illetve elsődleges finanszírozónak az állam minősül. A visegrádi országok tekintetében az összes háztartási kiadáson belül a magyar értékek nem kiemelkedőek, ami a lakossági prioritásokat erőteljesen visszatükrözi (Csiszárík – Fodor – Varga, 2009). A jövő oktatási kihívása adott, javítani az oktatás kimenetén, valamint a potenciális munkavállalók elhelyezkedési lehetőségein azért, hogy az ország gazdasága a jövőben fel tudjon kapaszkodni abból a gödörből, amibe a világgazdasági válság és a gazdaságpolitikai döntések hibái miatt került.

Felhasznált irodalom

- [1] Ágnes Csiszárík-Kocsir – András Medve Dr. (2009): The financial specialities of Hungarian Public Education Compared with International Figures, MEB 2009 – 7th International Conference on Management, Enterprise and Benchmarking, Budapest, 2009. június 5.-6., Budapesti Műszaki Főiskola,
- [2] Ágnes Csiszárík-Kocsir – Mónika Fodor – Erika Varga (2009): The role of local governments in managing educational policy, MEB 2009 – 7th International Conference on Management, Enterprise and Benchmarking, Budapest, 2009. június 5.-6., Budapesti Műszaki Főiskola, ISBN 978-963-7154-88-1, p. 403-419.,
- [3] Csiszárík-Kocsir Ágnes (2008): Oktatáspolitikai források és döntések tükrében (1. rész), Humánpolitikai Szemle, 2008. 11. szám, 17.-29.old.,
- [4] Kátay Gábor (szerk.) (2009): Az alacsony aktivitás és foglalkoztatottság okai és következményei Magyarországon, MNB tanulmányok, www.mnb.hu, letöltve: 2009.05.30
- [5] Portfolio.hu (2009): Kik nem dolgoznak eleget Magyarországon? 2009.05.23, <http://www.portfolio.hu/cikkek.tdp?k=3&i=115576>, letöltve: 2009.05.25.